

KRŠĆANSTVO I ŽENA

KRIST se u evanđelju pokazuje vrlo ljubeznom prema ženi.¹ Vrlo su blizu Isusu: Elizabeta; pobožna majka Pretečina, vjerna i čista proročica Ana, udovica iz Naima, štono oplakuje svoга ljubljenoга jedinca, pa ona iz Jeruzalema, štono baca obol svoje siromaštine u hramsku blagajnu, kćeri Abrahamove, koje je izliječila njegova svemoć ili pridiglo njegovo milosrđe, svete žene što ih je primio u svoje društvo, dvanaestgodišnja Jairova kćer, kojoj je Njegova riječ povratila život, Marta i Marija sestre Lazarove, s kojima Gospodin tako pouzdano opći. Žene svojim suzama pružaju rassetome Kristu zadnji dokaz ljudske samilosti, ženama nalaže Krist, da ponesu apostolima prvu vijest o božanskoj mu slavi.*

Božji se Sin ne zadovoljava tim, da na taj način počasti samo nekoliko privilegovanih žena. On kod svih onih, koje mu se približavaju, izazivlje tako obilje vjerske simpatije, da nam evanđelje ne donosi ni jednog primjera žene, koja bi na bilo kakav način očitovala pa i najmanje neprijateljstvo prema Kristu. No zato su mnogobrojne one, koje se od prvoga časa, s herojskom požrtvovnošću daju u službu Njegove osobe i Njegovih učenika.

Žena prima Petra na bijegu iz Herodove tamnice.² Tabita, žena iz Jope, vježba se uz istog apostola u djelima ljubavi, što će ih od stoljeća do stoljeća obavljati toliko kršćanskih žena.³ Prvu na evropskom tlu krsti sv. Pavao ženu Lidiju, prodavačicu grimiza.⁴ U Filipima žene pomažu apostolu narodâ.⁵ I kad isti Pavao preporuča Timoteju da čuva vjeru, on mu kao uzere te vjere stavlja žene: majku i baku samoga Timoteja.⁶ Žene imaju tu čast da ih Apostol spominje u svojoj poslanici Rimljanima među svetima, koji zaslužiše njegovu naročitu zahvalnost: Marija, koja se toliko trudila njega radi, Persida, koja je mnogo radila u Gospodinu, Trifema i Trifoza, Olimpijada i Nerejeva sestra, te napokon Rufova majka, koja je tako požrtvovna da je i Pavao zove svojom majkom.⁷ Dodajmo, da je možda nekoj ženi upravljena druga poslani-

* Auktor ovoga članka jest izvrsni francuski konferensijer A. Valensin D. I., poznat i našoj javnosti sa svojih predavanja u Zagrebu. Učeni profesor lyonskog fakulteta ustupio je našem uredništvu par vrlo aktualnih studija, koje će »Život« sa zahvalnošću iznijeti pred svoje cijenjene čitače. (Nap. uredništva).

¹ Valensin et Huby S. J.: *Saint Luc*, u zbirci *Verbum Salutis*, Introduction, p. IV, Beauchesne, Paris, 1927.

² *Djela Apost.*, XII, 12, ss.

³ Dj. Apost. IX, 36. ss.

⁴ Filij. IV, 2.

⁵ Rimlj. XVI, 5 - 16.

⁶ Dj. Apost. XVI, 14.

⁷ II. Timot., I, 5.

ca sv. Ivana, u kojoj se tako zanosno hvale vjera i ljubav prema Kristu — Isusu.

Tako se kršćanstvo od svojih početaka javlja kao vjera, prema kojoj se čini, da su žene, premda doduše isključene od svećeništva, pozvane da zauzmu počasna mjesta u čovječanstvu. Žalostili se mi toga radi ili veselili, činjenica je tu i prisiljeni smo da je konstatiramo; o njoj svjedoči povijest. Nitko uostalom nije o tom posumnjao ni prvi kršćani ni njihovi protivnici, zvali se ti Celzo,⁸ Porfir⁹ ili Bebel. Nije stoga na nama da tu činjenicu dokazujemo, već da je razumijemo.

A da je razumijemo i da odredimo njenu socijalnu zamašitost dovoljno je da promotrimo, što je kršćanstvo za stoljetnih promjena mislilo o ženi i što je činilo od žene.

I. ŠTO KRŠĆANSTVO MISLI O ŽENI.

Dvije nam temeljne nauke kršćanske bogoslovije razjašnjuju, što kršćanstvo misli o ženi: nauka o stvaranju i nauka o otkupljenju.

Novi je Zavjet od staroga primio božansku objavu o počecima ljudskoga roda. Objava se ta nalazi na početku Geneze. Prema pripovijedanju prvoga poglavlja Bog je postavio ljudski par, ženu i muža, iznad ostalih bića i dao im, da se od ostalog stvorenja razlikuju svojim dostojanstvom i svojom svrhom.¹⁰

U drugom nam se poglavlju Geneze čovjek i žena prikazuju kao učinjeni jedno za drugo. Adam bi ostao osamljen, kad ne bi bilo s njime Eve. Uzalud se životinje redaju pred njegovim od začuđenja raskolačenim očima. Nijedna od njih ne može da pruži pomoć, za kojom on žudi. Jer ta pomoć treba da bude *njemu slična*. No ugledavši prvi čovjek iza svog čudnovatog sna ženu, usklikne: *evo to je kost od mojih kostiju i tijelo od mojega tijela*. Nazvat će se ženom, *jer je uzeta od čovjeka. I zato će čovjek ostaviti oca i majku i priližiti se ženi i bit će jedno tijelo*.¹¹

Pustimo eksegetima literalno tumačenje tih jednostavnih no uzvišenih redaka.¹²

⁸ Origen, *Contra Celsum*, III, 44; III, 55.

⁹ Sv. Jeronim, *In Is.*, II, 3.: »Caveamus ergo et nos, ne exactores simus in populo, ne juxta impium Porphyrium matronae et mulieres sint noster senatus, quae dominantur in Ecclesiis, et de sacerdotali gradu favor iudicet feminarum.»

¹⁰ Gen. I, 26-30.

¹¹ Gen. II, 18-24. O važnosti tih tekstova za kulturnu povijest čovječanstva, vidi Götsberger, *Adam und Eva: Ein biblisches Lehrstück über Werden und Wesen der ersten Menschen*, str. 27. (Münster, 1910).

¹² »Les exégètes catholiques, en général, ne se montrent pas disposés à traiter cette scène comme un pur symbole, dépourvu de toute réalité, simple fiction poétique destinée à traduire, en langage symbolique, une vérité, qui serait l'égalité des deux sexes. Mais on peut considérer comme constituant

Da ostanemo kod svojeg predmeta, treba nam istaći samo jednu od onih nauka, što ih kršćanska tradicija izvodi iz ovog događaja. Geneza nas uči na svoj način, da je žena osoba i da ima svoju službu u ljudskome društvu.

Žena je osoba. Kad to ne bi bila, kako bi mogla biti predstavljena čovjeku, kao ona, koja ima istu narav s njim? Ona je osoba. Ima dakle ne samo tijelo nego i dušu. Ta duša informira tijelo, oživljuje ga, čini s njime živu konkretnu jedinicu bića, koje je razumno i slobodno. Ona je osoba. Ona ima dakle neizgubljiva prava i dužnosti osobe; pravo, da teži za svojom svrhom; njezina je svrha blaženo sjedinjenje čitavog bića sa tripot. svetim Bogom, kojeg je ona slika; njezina je dužnost, da se dragovoljno udesi prema toj svrsi odgajajući i usavršujući samu sebe.

Značilo bi dakle nepoznavati žene, kad bi ju se smatralo pukim sredstvom i oruđem, kao da je njezina prvotna svrha da služi pa makar i za radanje. Nipošto; žena je kao i čovjek prije svega zbog same sebe, da potpuno usavršivši samu sebe bude sasvim Božja. Kada bi feminizam bio samo afirmacija ženske personalnosti, i svih dužnosti i prava žene kao osobe, tada bi svatko bio dužan da bude feministom. Stoga posve pravo napominje g. Vialatoux u svojoj dubokoumnoj radnji o Ženskoj osobi: »Ako se pod feminizmom razumije samo to i ništa više, mi smo to onda svi i naše katoličko shvaćanje čovjeka učinilo nas je feministima odmah i za sva vremena i prije sviju.« No feminizam uistinu prečesto zanemaruje drugi dio nauke, što ga katolička predaja izvodi iz Geneze.

Žena ima u ljudskome društvu svoju službu: da pomaže čovjeku. Sjetimo se zorne riječi sv. Pisma: *adjutorium simile sibi*.

Pomagati pak čovjeku prije svega znači ostvariti boljitak zajedničkog čovječanstva, koje nalazi svoje ravnotežje samo u sjedinjenju obiju dijelova — čovjeka i žene — koji ga sačinjavaju. Ako žena gleda, da si ugađa u sebičnom egoizmu, tada ona zanemaruje svoju službu. Traži li ona, da živi samo svojim životom, tada ruši od Stvoritelja ustanovljeni red u ljudskome društvu. Ona pače kvari svoju vlastitu sreću. I iz socijalne anarhije, koja tim nastaje, i za koju je ona odgovorna, uvijek je pogibelj, da će žena izvući kraći kraj. Jer će čovjek u ženi, koja prezire službu pomoćnice čovjekove, prije ili kasnije ugledati samo svojeg suparnika i takraaca. I on će joj naplatiti tvrdoćom i oštrinom sve ono, što će ona zadobiti na neovisnosti. Nepromišljeno častohleplje uvijek je

une position intermédiaire entre réalité pure et pur symbole, l'opinion des exégètes, pour qui cette scène est une action d'ordre symbolique, perçue dans une vision et destinée à former le couronnement de l'instruction du premier homme». Lemonnier, O. P., *La Révélation primitive et les données actuelles de la science*, d'après l'ouvrage allemand du R. P. G. Schmidt, directeur de l'*Anthropos*, p. 21 (Gabalda, 1914).

pogibeljno; no ono postaje kobnim, kada je biće, koje za njim teži, slabašno i nejako. Mjesto da mu osiguraju trijumf, takve će mu ambicije pribaviti odmazdu.

Kada se pako žena sjedinjuje s čovjekom, ona se nipošto ne predaje despotizmu kakva gospodara. Ona ne postaje ni njegovom stvarju ni njegovom robom. Budući da ima istu narav s njime, ona ima pravo na ono štovanje i ljubav, što zbližuje slična bića, a ujedno ih i razlikuje. Njezina je dužnost, da manje nastoji da sja, a više služi, da se manje veliča i bani, a više žrtvuje. Pod tim će uvjetima žena, kako to ljudski red zahtijeva, ispuniti svoju ulogu drugarice.

Ona će to najprije ispuniti u obiteljskoj zajednici: kao žena i majka ona će biti dionica svih prava i dužnosti muža i oca. Ona će se tada pokazati jakom ženom, koju knjiga *Mudrosti* toliko hvali.¹³ Razumije se, da će razboritost odrediti mjeru, koliko će se služiti pravima, i koliko će vršiti dužnosti. Razum će pokazati, što je u kojem slučaju preče. Ako u obitelji, kao u svakom dobro uređenom društvu, mora da bude jedna vlast, i ako ta jedna vlast mora da bude u onoga, koji je glava, dakle u čovjeka, koji je po Pavlovoj riječi glava žene,¹⁴ očito je, da bitna prava čovjekove drugarice ne mogu i ne smiju da od toga pretrpe bilo kakvu štetu, i da ona svakoj samovolji među granice pravednosti.

Tako kršćanstvo, ostajući vjerno drevnoj predaji Geneze, ujedno odbija i apsolutnu jednakost, koju moderno pođanstvo stavlja za ideal, i ropsko podvrgnuće, što je vrijedilo kao zakon starom neznaboštvu. Kršćanstvo nas naprotiv uči, da žena, koju je Bog stvorio sa neizbrisivim dostojanstvom ljudske ličnosti, po premudroj volji samog Stvoritelja ima tu službu, da nadopunjuje čovjeka, da mu pomaže postavši njegovom drugaricom.

Ovi se zaključci nedaju poreći. No zato se može iskriviti njihov smisao.

Jer ako je istina, da je ženino naravno mjesto kraj čovjeka, onda bi se iz toga moglo zaključiti, da će žena samo onda postići svoju svrhu, ako bude majkom i ženom. Tako su Židovi tumačili Mojsijevu nauku. Oni su tjeroali mak na konac. Stoga se u Izraelu činilo za ženu, što nije bila udata i majka, da ju je snašla sramota nemilosti ili kakve kazne.¹⁵ Ali je kršćanstvo popravilo ovo preusko shvaćanje ženine uloge u ljudskome društvu svojom naukom o otkupljenju.

Po toj je nauci Sin Božji, druga osoba presvetog Trojstva, sišao na zemlju i u krilu blažene Djevice Marije uzeo tijelo, slično našem. Evanđelje sv. Luke pripovijeda događaj, a sveti ga Pavao

¹³ Proverb. XXXI, 10 - 31.

¹⁴ I. Kor. XI, 8 - 12.

¹⁵ *Knj. Sudaca*, XI, 39.

u kratko rezimira ovim zornim riječima: *factum ex muliere: rođen od žene*.¹⁶

Prema tomu je narav žene obnovljena i njezin društveni položaj promijenjen.

Bez sumnje, i o naravi se čovjekovoj mora isto tako reći kao i o naravi žene, da je pokvarena iza istočnog grijeha. No čini se, da nam Svete Knjige daju naslućivati, da je jedna polovica ljudskog roda više od druge sudjelovala u zajedničkom padu: »*Po ženi je*«, veli Ekleziastik, »*počeo grijeh, i zbog nje mi svi umiremo*.¹⁷ A ne donosi li nam i Geneza ove Božje riječi: »*Umnožit ću bolevo tvoje, osobito boli trudnoće tvoje, s mukom ćeš rađati djecu i bit ćeš pod vlašću muževljom i on će ti biti gospodar*.«¹⁸ Sigurno je, da se je ovdje ondje ustalilo takvo tumačenje navedenog teksta; prema kojem se čini, da je ženu stiglo prokletstvo. Događilo se, pače i u kršćansko doba, da su zbog pretjeranih zaključaka, što su ih izvodili iz ovih riječi, neki heretici, kao montanisti, ili neki crkveni pisci, koji su inače bolje pisali, kao Tertulijan, dobili nadimak *misoginā* — ženomrzaca.¹⁹

I zbilja nije se više moglo ispravno govoriti o posebnoj pokvarenosti žene od onog časa, kada je utjelovljeni Bog počeo otkupljivati ljudski rod. Jer je žena prva sudjelovala u Kristovoj milosti postavši njegovom majkom, a time i Božjom majkom. Šta više, po ženi će odsada čitavo čovječanstvo biti dionikom spasenja, budući da nam je spasenje dato po Isusu Kristu, a Isus Krist nam je dan po Mariji. Crkveni su Oci rado isticali činjenicu tog obnavljanja; da nam to učine razumljivim, oni su razvijali duge i duhovite paralele između Eve i Marije. Oni su zanosnom lirikom veličali božansku novost Djevice Majke. Zvali se oni Efrem, učitelj sirske crkve, ili Bernard, učitelj latinske, ili Epifanije, učitelj grčke crkve, svi se oni u tome slažu, da je posebno prokletstvo, ako je ono možda nekoć stiglo ženu, s nje dignuto, otkako je Krist rođen od Marije.

»*Divno je čudo na nebesima*«, kliče sv. Epifanije, »*Gospodar anđela postade djetetom djevice. Anđeli su tužili Evi, a sada slave Mariju, što je pridigla palu Evi i što u nebo uvodi iz raja protjeranog Adama. Jer je Marija posrednica neba i zemlje, ona sjedinjuje ove dvije krajnosti... Zdravo milosti puna*.«

Ove riječi sv. Epifanija, što ih je rimska liturgija uvrstila u časoslov Bezgrešnog Začeca, nijesu samo izražaj pobožnog čuvstva. One su čin — vjere... »*Približi se dakle, Evo, koja se sada zoveš Marijom*«, kliče isto tako sv. Am-

¹⁶ Sv. Luka, I, 26 - 38; Sv. Pavao, Gal., IV, 4. cfr. Tischleder: *Wesen und Stellung der Frau nach der Lehre des H. Paulus*. (Münster, 1923.).

¹⁷ Eccls., XXV, 33.

¹⁸ Gen. III, 16.

¹⁹ Tertulijan, *De cultu feminarum*, I, 1; *De Baptismo*. Vrlo instruktivnih pojedinosti o tom pitanju donosi Pierre Labriolle u članku: »*Mulieres in Ecclesia taceant, un aspect de la lutte antimontaniste*. Cfr. *Bulletin d'ancienne Littérature et d'Archéologie chrétienne*. 15. I. i 16. IV. 1911. Vidi također Cavallera: *Saint Jérôme, sa vie, son oeuvre*, I, str. 163 s.

brozije, »ti koja nam daješ primjer djevičanstva, koja nam daješ Boga. Ovaj je Bog pohodio samo jednu ženu, ali ih on zove sve.«²⁰

Te nam jasne i svečane izjave svjedoče, da je po kršćanskom shvaćanju narav žene obnovljena.

One nam također svjedoče, da je njezino stanje promijenjeno. I zbilja se prije činilo, da je žena tako združena s čovjekom, da su je držali umanjenim bićem, ako je bila bez njega. Ali gle ona žena, koja je postavljena iznad svih žena, i kojoj će se i sami ljudi pokloniti, jest djevica. Tako će se ljudi naučiti cijeniti u svojim drugama nesamo korist službe nego prije svega dostojanstvo osobe. Baš u ženinoj osobi nalaze se najviši razlozi njezina dostojanstva. Odsada neće je trebati cijeniti jedino kao udatu ženu i majku. I kao djevica ona je po moralnoj odgovornosti i po svom vjerskom određenju jednaka čovjeku. U tom smislu izjavljuje sveti Pavao: »Nema tu ni Židova ni Grka, nema ni roba, ni slobodnjaka, nema ni muška ni ženska, jer svi ste vi jedno u Isusu Kristu.«²¹

Ova promjena u socijalnom stanju žene bila je od velikog zamašaja.²² Kao što čovjek sama sebe obeščaćuje i postaje prije ili poslije svojinom kojeg tiranina, ako dotle ponizuje ženu, da u njoj gleda samo robu za nasladu, tako se naprotiv časti i oslobađa i sam čovjek, ako štuje lično dostojanstvo žene. Kršćanska će ženidba postati čišćom.

Onome dakle, koji pita, što misli kršćanstvo o ženi, treba odgovoriti, da je žena osoba kao i čovjek, ali da ima vlastitu službu, da naime pomaže čovjeku, i da ona u blaženoj Djevici Mariji, koju je Sin Božji izabrao za svoju majku, nalazi dokaz obnavljanja svoje naravi i promjene svoga socijalnog stanja.

Zar to nije paradoksnno, ako se tako sudi o ženi? Neki su to mislili. Oni su pače tvrdili, da su ove nauke protivurječne. Ako je jedinstvo čovjeka i žene u obiteljskom društvu naravno, kako onda može, misle oni, njihova rastava biti idealna? Ako se žena odrekne svoje uloge kao zaručnice, i ako djevičanstvo, koje joj se prikazuje uzvišenijim, voli negoli breme majčinstva, onda će se ljudsko društvo doskora raspasti u najužasnijoj anarhiji: u anarhiji razuzdanih strasti.

Zar je potrebno dugo dokazivati, da taj prigovor ništa ne vrijedi, ako se stvar promatra samo razumom? Bez sumnje iz njihove naravi nastaje između čovjeka i žene naravno čuvstvo, naravna sklonost. Njezinu je tendenciju lijepo analizovao Platon u glasovitim stranicama *Gozbe*. Ako ovo čuvstvo postane lju-

²⁰ Sv. Epifanije: *Oratio de laudibus Mariae*. P. G., XXIII, Col. 1282.

²¹ Gal. III, 28.

²² Auguste Nicolas, *La Vierge Marie*, t. IV, l. IV, ch. 1, »Utjecaj štovanja Majke Božje na ženu«, str. 306, ss.; A. de Margerie, *De la famille*, t. I., p. 97, ss.; Ozanam: *La Civilisation au Ve siècle*, Les Femmes Chrétiennes; Rössler, *La Question féministe*, Perrin, 1899; p. 185; D'Azambuga: *Ce que le christianisme a fait pour la femme*, Blond, 1899; Dacier, *St. J. Chrysostome et la femme chrétienne au IVe siècle de l'Eglise Grecque*, Falque, 1907.

baviju, ne nalazi ono u sebi samom svoju svrhu. Glas naravi, koji je jači od individualnih volja, dovikuje, da je ono, što ljubav traži, nešto drugo negoli ljubav. U času, kada dvoje bića misli, da je postiglo u međusobnom darivanju traženo jedinstvo, baš se tada to jedinstvo raspline. Nijesu više dvoje, nego troje. Na kraju ljubavi jest — dijete. Ljubav, što je upravljena prema obitelji, otvara put drugoj tendenciji, koja ju nadilazi.

A tako je uvijek s ljubavlju, kada je upravljena na druga bića, a ne na vrhovno Biće, savršenog Boga, koji jedini ispunja sve želje ljubavi i zadovoljava sve njezine težnje. I stvor, koji ljubi stvorove, uvijek će se kolebati između svojih ograničenih želja i neograničene svoje moći. Ako dakle Bog zanese čovječje duše, ako ih k sebi posve privuče, ako im udahne onaj polet, u kojemu će nadvisiti same sebe i sve stvoreno i po kojemu će se kao jednim zaletom vinuti k svojoj posljednoj svrsi k Bogu, onda je logično, da u tim Kristovim djevicama pozdravljamo blaženstvo Božje ljubavi. Kršćanstvo nas nadahnjuje visokim poimanjem žene, jer ono ima uzvišeni pojam o Bogu.

II. ŠTO ČINI KRŠĆANSTVO OD ŽENE.

To pokazuje povijest. Ona nam u tijeku stoljeća dozivlje u pamet ženu, što je susreće kršćanstvo.

Tu je židovska žena, koju časte u obitelji, koju pripuštaju u državno vijeće i koja kao Marija, Mojsijeva sestra, kao Debora, osloboditeljica svoje zemlje, kao Estera sudjeluje čak i u narodnoj povijesti.²³ Tu je grčka žena, koja je sad uzdignuta do takvih časti, da je upućena u štovanje Cybelino i u Artemidino, a sada je opet dotle ponižena, te se čini, da nije više ni štovanja vrijedna.²⁴ Tu je rimska žena, gospođa i sluškinja, i čašćena i prezirana. Tu je žena galskih i germanskih plemena: predmet uživanja i patnje sebičnog nasilnika. Tu je kineska ili indijska žena, koja je tako malo čovjekova drugarica, te se čini, da više pripada njegovu pukućstvu negoli njegovoj obitelji. Tu je muslimanska žena, tovarna životinja ili jadni haremski sužanj.²⁵ Tu je divlja žena primitivnih naroda središnje Afrike ili Australije, s obala Amazonke ili s ledenih poljana Aljaske, i civilizirana žena starih zapadnih naroda. I u povijesti, koja je tako bogata socijalnim promienama, kršćanstvo se susreće s ovom posljednom ženom u promjenljivim njenim likovima, kao što je promjenljivo javno ćudoređe, koje ona odrazuje. Kršćanstvo poznaje idealizovanu gospođu vitezova i trubadura, dobru domaćicu građanske kuće, teško zaposlenu seljanku, ono poznaje prezaposlenu radnicu u radionici ili u tvornici i malu švelju, koja za *swaating systema* pjeva kod kuće pjesmu o košulji:

²³ Deut., XX, 18—21; Num., XXX, 7; Judic., IV, 7; Exod., XV, 20 s.; IV. Reg., XXII, 14, 3; F. Buhl, *La société israélite d'après l'Ancien Testament*, ch. III, p. 51; *La Femme Kabyle*, Xaveriana, 1926.

²⁴ Laurent, *Manuel d'Etudes grecques*.

²⁵ C. Beissier, *La Religion Romaine*, t. I, p. 359.

Oka mutna crvena
— A prst joj umazan, suh —
U traljah sjedila žena,
Šiva za gorki kruh!

Bodi! Bodi! Bodi!
Pa okom divljim pozrieva,
I uboga gladna turobno
O košulji pjesmu pjeva...²⁶

Povijest prošlih vremena pokazuje nam, da se je kršćanstvo srela sa ženom u najrazličitijim stanjima. Isto nam pokazuje i povijest sadašnjosti. Kada bismo je ispitivali, napomenula bi nam osim toga još i sveučilištarku, i djevojku, što sjedi za upravljalom automobila, a i ženu našeg suvremenog društva, koja je u mnogom pogledu različna od žene prijašnjega društva. Ali prije svega treba zapamtiti, da nas povijest bilo sadašnjosti, bilo prošlosti, uči, da kršćanstvo, ako je njegov utjecaj dubok, čini od žene dvije stvari: čovječniji tip čovječanstva i osobu svjesniju novih dužnosti i novih prava.

Ponajprije kršćanstvo čini od žene čovječniji tip čovječanstva i to s dvostrukom krepošću svojih ustanova i svojega duha.

Kako je neprispodobiva ona galerija, u kojoj su izloženi kršćanski tipovi žene! Eno *kršćanske djevice*, zvala se ona Blandina, junačka lyonska mučenica, ili bila ona Agneza ili Lucija ili Terezija od Isusa: one izazivlju udivljenje zbog onog posebnog sjedinjenja jakosti i blagosti, velikodušnog pregaranja i čiste suzdržljivosti. Kraj njih je *kršćanska žena*, ona žena, s kojom se muž ne može više rasti, i koja postaje milina i slast njegove kuće i njegove sreće, jer se to više štuje i ljubi, što je vjernija. Takova je bila Margareta Provenska: njezino je ime sveti Ljudevit urezao u svoj vjenčani prsten iza Božjeg imena i iza imena Francuske. Kralj bi Ljudevit, kako priča Joinville, govorio, pokazujući taj prsten s ova tri imena: Bog, Francuska, Margareta: »*Ja nemam druge ljubavi osim ovog prstena.*»²⁷ Tu je i *kršćanska majka*. Majka svetaca, a i sama svetica, kao Augustinova majka ili mati Gregorija Nazianskoga ili priprosta, ponizna i junačka majka u vršenju svakidašnjih dužnosti, koja je živi svjedok revolucije, što je kršćanstvo proizvelo u obiteljskom životu, jer ona u obitelji dijeli s ocem vlast.²⁸ Eto još i *kršćanske udovice*, tipa vjernosti i žrtve, koje je uspomenu iza sv. Augustina i sv. Ambrozija uzveličao sv. Franjo Saleski na dobro poznatim stranicama.²⁹

Kršćanstvo nije nipošto samo slučajem stvorilo te socijalne tipove. To je učinila vrsnoća njegovi uredaba, bilo, da je uvelo posve nove, bilo što je prijašnje obnovilo i posvetilo.

Već se odmah u prvim vremenima Crkve javlja *kršćanska djevica* i *kršćanska udovica*. One imaju važnu ulogu. One kao čarobnom moćju bude puštinjački život usred gradova, što se s neznabožačkog zadaha još i dalje suše. Djevice su i udovice posvuda ukras po evanđelju preobraženog društva:

²⁶ Šenoa prijevod.

²⁷ Joinville, Vie de Saint Louis, c. CXX.

²⁸ Sv. Pavao, Efež., VI, 1 - 2.

²⁹ Sv. Fr. Saleski, *Filotea*, III dio, gl. XL: *Upute udovicama*.

u Africi, gdje Tertulijan s nekoliko doduše jezičnih nastranosti slavi njihov ideal; u Milanu, gdje ih sveti Ambrozije sjedinjuje u duhovno društvo, koje je kao prvi nacrt budućih kongregacija redovnica.³⁰

A što se također kršćanska žena i majka toliko dižu iznad svojih druga, da s njih odsijeva čovječniji tip čovječanstva, dolazi odatle, što je Krist obnovio ženidbu. Ova se obnova sastoji od dvije stvari: ponajprije je Krist ženidbenu svezu tako pojačao, da ju je učinio nerazrješivom, a onda je bračni život učinio u tolikoj mjeri čudorednim, da je postao svetim.

Popustljivosti starog Mojsijevog zakona u ženidbenoj rastavi nema više u evanđeoskom zakonu. Pače ni u slučaju preljube neće biti više slobodno rastaviti se (i uzeti drugu ženu), kad su već bili sjedinjeni vezom, koju je Krist učinio velikim sakramentom.³¹ U stalnom je sjedinjenju bračnih drugova sâm apostol naroda proglasio povelju obiteljski dužnosti. Muž mora svoju drugaricu štovati, ljubiti, štiti.³² A žena će sa svoje strane muža ljubiti, častiti, biti mu podložna kao Kristu.³³ Ona mora ispunjati dužnosti materinstva, mora uzgajati svoju djecu u vjeri i u kreposti,³⁴ i svojom vjernošću mora posvetiti onoga, čiji život dijeli.

Tako će žena, kada se uda i postane majkom, zbog jednakog zajedničkog života s mužem i s ocem, zadobiti ono mjesto, što ga je izgubila u obiteljskom životu zbog propadanja čudoređa: ona će ponovno postati pravom drugaricom čovjekovom, njemu jednaka po naravi, a različna po službi, baštinica kao i on milosti, koja pripravlja razumna stvorenja za blaženo sjedinjenje s Bogom.

Dakako da ovi tipovi kršćanske žene nijesu bili stvoreni ni u ateliju kojeg umjetnika niti u kakvoj filozofskoj školi. Oni su nastali uz zveket oružja i na bojnopolju. Kršćanstvo je osobito za ženu podnijelo, a katkada i samo izazvalo najoštrije sukobe s vladarima. Zar oni nijesu u više navrata pokušali, da ruijenjaju božanske zakone ženidbe po volji svojih raskalašenih strasti? Mada su nekoja crkvena lica, i ako rijetko, u tome popustila, ipak se mora priznati, da je Crkva usprkos njihovim prijetnjama i sofizmima sačuvala čistoću obitelji i nerazrješivosti bračne svezu.³⁵ Ona se je tako pokazala neslomljivom braniteljicom prava, koja zauvijek ostaju za ženu najbolje jamstvo i svih drugih prava. Kada je Crkva trpjela zbog žene, učinila je u njoj čovječanstvo čovječnijim vrsnošću svojih uredaba.

Na jednak je način ona učinila ženu čovječnom i vrsnošću svojeg duha. U galeriji slika, gdje smo čas prije promatrali tipove djevice, žene i majke, što su ih kršćanske ustanove stvorile, ima još i originalnijih tipova, kojih karakter može protumačiti jedino

³⁰ Freppel: *Tertullien*, t. II, leçon 23: L'idée chrétienne de la virginité, p. 85 s.; Baunard: *Histoire de Saint Ambroise*, l. III, c. I, p. 152 s.

³¹ 1. Kor., XI, 9 - 11; Efež., V; Kološ., III, 18.

³² Efež., V, 22 - 27.

³³ 1. Tim., II, 15; V, 15.

³⁴ Tit., II, 4.

³⁵ 1. Kor., VII, 14; 1. Petri, III, 7.

novi duh — duh evanđelja. Tu je p o k a j n i c a, pala ali skrušena žena, koja svojom naknadnom pokorom i pred Bogom i pred ljudima obnavlja grijehom izgublenu čast. Kršćanska književnost ima o njoj pismo sv. Ambrozija,³⁷ koje je i remek djelo takta i svjedok milosrdnog djelovanja milosti, koju je istom kršćanstvo svijetu otkrilo. Tu je m u č e n i c a, koja se s nadljudskom srčanošću suočuje s najstrašnijim mukama i koja na istoku i na zapadu pokazuje, da kršćanska žena često nadvisuje čovjeka u preziranju smrti. Tu je također m i l o s r d n a s e s t r a, ne samo ona kojoj je predaja djelotvorne ljubavi od tri stoljeća danas nadjenula ovo blagoslovljeno ime kao vlastito ime, nego također i ona milosrdnica, koja se bez posebnog odijela i bez vela naginje nad svaku bijedu, da je olakša i nad svaku žalost duše, da je utješi i ublaži. Tu je r e d o v n i c a, koja u različenosti svojih djela i služba nastavlja i proširuje, već prema tome, kako se kršćanstvo širom svijeta razvija, kršćansko djevičanstvo, tu bitno evanđeosku ustanovu. Bilo da kršćanska žena boravi među djecom, da ih poučava, bilo da radi na socijalnim djelima, da ih unaprijedi, bilo da se zaklonila usred pustinje, ona u svim tim slučajevima predstavlja tip čovječanstva, pred kojim ne možemo ostati ravnodušni, ako znamo, što je život, i što on vrijedi.

Tako je kršćanstvo uveličalo čovječju ličnost žene, koja je bila tako dugo ponižena. Po onome, što ono čini od nje, pokazuje se, da je ono prema sretnoj Montalembertovoj riječi:

»Prava domovina žene; jedina domovina, gdje je ona našla svoju pravu slobodu, svoje određenje, kada je izišla iz ropstva u Egiptu, kada je izmakla neznaboštvu, divljem životu, ili još sramotnijim poniženjima prosvijetljene pokvarenosti. U kršćanstvu, i samo u kršćanstvu mogu da se slobodno razvijaju sve kreposti, koje ju čine ne samo jednakom nego - počesto i jačom od čovjeka u plemenitosti, u junaštvu pregaranja i strpljivosti, u patnji, što je prima zbog olakšice drugoga, u porazu sebičnosti, u žrtvovanju oholosti zbog ljubavi.»

* * *

Ako je kršćanstvo zbilja učinilo od žene čovječniji tip čovječanstva, onda bi se po socijalnoj psihologiji³⁸ dalo već zaključiti, da je ono moralo učiniti ženu osobom svjesnijom svojih novih dužnosti i novih prava. Da se naime tako temeljito moglo izmijeniti ustaljeno općenje između oba roda u ljudskome društvu, potrebno je bilo, da kršćanstvo dirne u savjest.

I zbilja se je kršćanstvo dotaklo savjesti. I neki mu to danas predbacuju. Kao pristaše neznabožackoga života oni i previše pre-

³⁶ Vidi dokumentiranu studiju oca De la Servière D. I.,: *Le Divorce des Princes et l' Eglise*, Dict. Apolog. de la Foi Catholique.

³⁷ Sv. Ambrozije, *De Lapsu Virginis*.

³⁸ Montalambert, *Les Moines d' Occident*, t. V. l. XVI, ch. XVII, p. 239. ss.

³⁹ Henri Beer, *La Synthèse en Histoire*, p. 97 ss.

ziru obično čovječanstvo, a da bi mogli odobriti pobunu savjesti proti Cezaru. I oni ondje proglašuju anarhiju, gdje mi vidimo i pozdravljamo pravo. Oni bi rado odobrili Katonovu riječ⁴⁰: *numquam exiit servitus muliebris*, nikada ne prestaje ropstvo žene. Oni dakle zaboravljaju, da je Krist došao, i da je donio na svijet slobodu.⁴¹ Kršćanstvo je dakle učinilo ženu svjesnijom osobom svojih dužnosti.

U utorak 21. oktobra 1919. primila je Njegova Svetost Benedikto XV. u audijenciju glavnu predsjednicu i odaslanicu *Zajednice katoličkih žena*. Pri tome je sv. Otac zgodno napomenuo, da zbog novih dužnosti žena ne smije ni pošto zaboraviti na jednu staru dužnost — i koja ostaje uvijek prva i glavna — a ta je, da danas više negoli ikada žena osobito skrbi za obitelj.

»Razvoj, koji je doveo do sadašnjeg stanja stvari, mogao je dati ženi terete i prava, koja joj prije nijesu htjeli priznati. Ali nikakva promjena u mišljenju ljudi, nikakvo novo stanje stvari, nikakav razvoj događaja ne smije žene, koja je svijesna svoje misije, istrgnuti iz njezina naravnog kruga, a taj je za ženu obitelj. Ona je kraljica u kući.

S pravom se govori, da su promjene u socijalnom životu proširile polje ženskoga djelovanja. Ženi je pridošao apostolat u svijetu pored skromnijeg i užeg djelovanja, što je dosada za žene bilo pridržano u kući. Ali ovaj vanjski apostolat mora žena tako vršiti, da se dobro pokaže, da žena ne zaboravlja, da još i dandanas, bilo to izvan kuće ili kod kuće, mora posvetiti obitelji najveći dio svojeg mara i brige.«

Namjesnik Kristov mislio je time i na druge dužnosti žene osim obiteljskih. Papa Pijo X. napomenuo je prije jedno petnaest godina, u sličnoj zgodni, nekoliko ovih dužnosti.⁴²

»Svakako to recite svim našim francuskim kršćankama, koje su tako čestite i valjane, koliko im papa preporučuje socijalno djelovanje. Više nije dosta, da se zadovolje djelima milosrđa u užem smislu, u kojima se uvijek osjeća razmak staleža i visina onoga, koji daje i nizina onoga, što prima . . . Ne, ja ih molim, da zađu među narod, da mu govore, da mu iskazuju usluge u pravom kršćanskom bratimstvu prema duhu samog evanđelja . . . «

Prije par godina, 5. studenog 1925. godine, kardinal Gasparri je još točnije odredio zamašnost ovih poziva kršćanstva ženama našega vremena, kada je ispred Njegove Svetosti Pija XI. pisao *Normalnoj Socijalnoj Školi*:

»Pred bolnim posljedicama, kojima se nezdrave ideje urodile u žensko me svijetu i pred više manje skorom činjenicom ženskog saučešća u općem gl. sovanju, moći će apostolat ženske Normalne Socijalne Škole učiniti vrlo velikih usluga katoličkim djelima uopće.

Mora se dakle pohvaliti ovaj tako plemeniti pokret, kojeg su organizateljice tako svijesne duhovnih potreba velikog dijela ženskog suvremenog društva.

⁴⁰ Tit. Liv., XXXIV, 7.

⁴¹ Sv. Pavao, Rimlj., VI; 2; Kor., III, 17; Gal. IV, 31; Iv., 8, 36.

⁴² *Bulletin de la Ligue patriotique des Françaises* (déc. 1904).

Bez sumnje ne radi se tu o tome, a vi ste to i same dobro shvatile, da se žene bace u metež političkih stranaka, nego da se dobro izobrazu u socijalnoj akciji, koja je bolje i točnije određena i specificirana apostolatom, što ga je u tu svrhu stvorila Gradanska i Socijalna Zajednica žena i koji Sveti Sveti Otac hvali zbog njegovih plemenitih namjera za opće dobro.

Njegova Svetost želi, da katoličke žene sudjeluju u ovome velikom pokretu...⁴³

Socijalna je akcija dakle nova dužnost katoličke žene u sadašnjim prilikama. A evo još i druge: intelektualna akcija. Jer kao što su kršćanskim duhom prožete žene, bilo kao vlastelinke na dvorovima, bilo kao redovnice po samostanima, dobrim dijelom spasile zapadnu civilizaciju⁴⁴ svojom visokom izobrazbom, dok je nekoć u željeznim vjekovima veći dio muškooga svijeta na bojnim poljima gubio smisao i volju za umjetnički i duševni život; tako će i u naše materijalizovanom društvu žene moći uzdržati plemenite tradicije duha u naše doba, kada industrija i trgovina previše troše muški rad.

Svakako ne stoga, što bi bila poželjna ne znam kakva diktatura žene na ovome polju. Mnogi posmatrač suvremenog svijeta spravom je upozorio na opasnost, što bi odatle nastala.⁴⁵ Radi se samo o tome, da se bolje istakne eventualna odgovornost za utjecaj, za koji se čini, da je žena dužna vršiti ga prema svojim sposobnostima. Jer se kršćanka ne smije time zadovoljiti, da bude čar i ukras društva, kad može da postane njegovom savjesti.

K toj novoj dužnosti socijalne i intelektualne akcije pridolaze još druge novije. Jer kršćanstvo nije uzalud uveličalo ulogu čovjekove drugarice, koju joj je Stvoritelj od početka odredio.

Kako je danas čovjek preopterećen neizmjernim zadaćama, koje su ga zapale, to je na ženi red, da mu pomaže. Tako se pred našim očima razvija misijska akcija žene, koja svojim pregaranjem i ljubavlju i po oazama Sahare širi vjeru u Isusa Krista, u Njegovu otkupiteljsku misiju.⁴⁶ Jer baš sada više negoli ikada prije idu kršćanske djevojke u ove blagoslovljene samoće, odakle se molitva k nebu diže za neraskajane Ninive.

Bilo bi začudno, ako ne bi kršćanstvo učinilo ženu svjesnijom njezinih prava, kada ju je učinilo svjesnijom njenih dužnosti.⁴⁷

⁴³ Bessières, *Le Devoir civique de la Femme et le Suffrage féminin*, p. 33, note 1, Spes, 1926.

⁴⁴ Lucie Faure - Goyau: *Christianisme et Culture féminine*, par. IV, p. 66 ss.

⁴⁵ J. Benda, *Belphégor. Essai sur l'Esthétique de la présente société française*, p. 172; G. Deherme: *Le pouvoir spirituel des femmes*, Perrin.

⁴⁶ Enciklika Benedikta XV, *Maximum Illud*, o širenju vjere po svijetu 30. XI. 1919.

⁴⁷ »Prošla su vremena za ženu, kao i za dijete i za mladića, kad je najnužnije bilo, da se njihova slabost okruži sredstvima za očuvanje. Prepuštena

Ako je dakle istina, da je žena u očima kršćanstva osoba, koje je narav obnovio Spasitelj svijeta, onda nikakva državna ustanova ili zakon ne može zakonito zanemariti tog njezina karaktera. I kada toga djelom ne priznaju bilo zakoni, bilo državne ustanove, onda je nepovredivo pravo zahtijevati promjenu tih ustanova ili ukinuće dotičnih zakona.

Tako kršćanske žene imaju pravo, da zahtijevaju, da se ne trpe one kuće sramote, u kojima još živi ropstvo njihova roda, i gdje se ljudska stvorenja još i danas, tijelom i dušom žrtvuju porocima nekolicine uime tobožnjeg javnog reda.³⁸ Takvo je još i pravo, da se rad žene plaća zasluženom plaćom, i da se pruži potrebna pomoć njezinim majčinskim dužnostima.⁴⁰ Takvo je nadalje pravo i zahtjev, da se u ženi poštivaju sva prava, koja proizlaze iz čovječje osobe ili što ih zahtijeva opće dobro.

Ako se dakle dogodi, da je zbilja u kojoj demokraciji sveopće glasovanje sredstvo, koje će osigurati opće dobro pravednijom razdiobom tereta, onda nitko ne će moći da uime kršćanstva uskrati ženi pravo glasovanja.

Sve u svemu, kršćanstvo daje ženi u društvu mjesto, kakvo dolikuje autonomnoj osobi i naravnoj drugarici čovjekovoj. Svojom naukom kao i svojim djelovanjem oslobađa je kršćanstvo svakog ropstva, premda je ipak ne oslobađa svake podložnosti. Jer ono zahtijeva ljudski red i posvećuje dakle hijerarhiju, koju ovaj red traži. Ono u ženi oživljuje savjest za njezine dužnosti, — za dužnosti, što će ih uvijek imati u obiteljskom životu, i za dužnosti, koje može imati u nekim slučajevima, kada to budu zahtijevale ekonomske i socijalne. vremenite i duhovne, moralne i vjerske potrebe čovječanstva. Napokon je kršćanstvo bez oklijevanja nadahnjuje da ište prava, koja, ako zadobiju političko priznanje u državi, mogu biti korisna ženi kao ljudskoj osobi i zahtjevima općeg dobra.

Eto što kršćanstvo misli o ženi i što od nje čini.

To barem pruža lijepu nadu našem ljudskom društvu, kojem danas prijete tolike opasnosti.

Albert Valensín D. I.

više sama sebi, u društvu, koje je tako pokvareno, da ga je već nemoguće posve nadzirati, žena je danas pozvana da se sama brani i čuva. Iz toga se vidi, kako je za nju nužno da bude jaka — moralno i intelektualno...» *La Société Actuelle et la Femme*, loc. cit., str. 273.

³⁸ Vidi odvažne stranice Pavla Gernahlinga: *La Faillite d'un système*, Ed. du Relèvement social, 1926.

⁴⁰ M. Turmann: *Initiatives féminines*, p. 49 ss.